PRAVNI ASPEKTI OSIGURANJA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

REZIME: U ovom radu osvrnućemo se na problem prirodnih nepogoda uopšte, metode praćenja klimatskih promena, uticaj prirodnih nepogoda na osiguranje u 2013. godini. U posebnim delovima autor je obradio pravne osnove za sprovođenje osiguranja od elementarnih rizika u uslovima osiguranja domaćih osiguravača. Jedan deo elementarnih rizika obuhvaćen je požarnim polisama osiguranja imovine, dok se pokrće za neke druge posebno ugovara. Autor ukazuje na problem niske zastupljenosti ove vrste osiguranja usled niske obrazovanosti ugovarača osiguranja i predlaže da društva za osiguranje ponude paket pokrića elementarnih nepogoda.

Ključne reči: nepogoda, rizik, poplava, zemljotres, suša

1. Uvod

Od postanka sveta, pa do današnjih dana, čovekov život i imovina bili su ugrožavani raznim rizicima, prouzrokovanim bilo stihijskim prirodnim događajima, bilo nesrećnim slučajevima. Globalna promena klime i učestalost katastrofalnih šteta zbog prirodnih nepogoda i dejstva klimatskih efekata *El Niño* i *El Niña* i dr. ugrožavaju poslednjih godina raspoložive kapacitete cele industrije osiguranja i reosiguranja.

Prirodne nepogode predstavljaju opasnosti koje nastaju usled geoloških ili sa klimom¹ povezanih pojava poznatih pod različitim nazivima kao što su zemljotresi, vulkani, orkani, tornada, kišne i gradonosne oluje. Najočitiije opasnosti predstavljaju one koje nastaju bez ikakvog upozorenja, često katastrofalnih razmera. Pored navedenih postoje opasnosti koje su prisutne u

* Vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: nsbob@sezampro.rs

¹ Klima (sa grčkog nagib, klima) kao meteorološki pojam je skup meteoroloških uticaja i pojava koje u određenom vremenskom periodu čine srednje stanje atmosfere na nekom delu Zemljine površine.

životu ljudi, a uopšte ili su vrlo malo uočljive. U ovu vrstu opasnosti iz prirode mogu se uvrstiti prirodna radioaktivnost ili dejstvo otrovnih metala koji nastaju prirodnim putem.² Predmet naše pažnje u ovom radu neće biti druga grupa opasnosti koja se svrstava u one opasnosti koje potiču od čoveka i njegovih aktivnosti. U ovu grupu spadaju opasnosti koje ne ulaze u pojam prirodnih nepogoda, a nastaju aktivnošću ili pasivnošću ljudi (to mogu biti: opasnosti od nastanka požara, eksplozije, odgovornosti, štete od poplava nastale urbanizacijom ili uništavanjem šuma itd.).³ Prema Izveštaju Nikolasa Sterna, profesora Londonskog univerziteta za ekonomiju i političke nauke, Ekonomskog fakulteta (*The London School of Economics and Political Science, Department of Economics* – prim. aut.) o ekonomiji klimatskih promena, ako bi se uticaj troškova klimatskih promena zanemario, to bi moglo da dovede do njihovog povećanja na oko 20% svetskog bruto društvenog proizvoda do kraja ovog veka.⁴

Velike elementarne nepogode imaju pre svega, dalekosežne ekonomske posledice u vidu šteta na privatnim i javnim objektima, ali isto tako nanose brojne ljudske žrtve.⁵ Saniranje materijalne štete i zastoj u proizvodnji materijalnih dobara smanjuje društveni bruto proizvod i često, pored izgubljene dobiti, može dovesti do gubljenja tržišta. Sa druge strane, gubitak života ili invalidnost dovodi do porodičnih i ukupnih društvenih problema koji se ogledaju u nemogućnosti ostvarivanja odgovarajuće egzistencije i gubitka dela radno sposobnog stanovništva. Krajnja posledica bi bila diskontinuitet stabilnosti u ekonomskom razvoju i vreme neophodno da se uspostavi i dostigne prethodno stanje.⁶

² Počuča S., Krstinić, D. (2013). Istorijski razvoj životnog osiguranja, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (4-6), str. 25-34.

³ Jedna od najpoznatijih i po posledicama izuzetno teških nesreća ovog tipa, koja je prouzrokovala materijalnu štetu i brojne ljudske žrtve, je eksplozija trećeg bloka nuklearne centrale Černobilj 26. 4. 1986. Međutim, imajući u vidu doprinos ljudske civilizacije opštem zagađenju planete kroz emisiju fosilnih i drugih štetnih gasova koji doprinose efektu staklene bašte u Zemljinoj atmosferi, teško je ne otići se utisku da čovek takođe doprinosi nastanku pojedinih prirodnih katastrofa kao što su uragani, tajfuni, oluje, grad i poplave.

⁴ Stern, N. (2006). *Stern Review on The Economics of Climate Change* London, HM Treasury, str. 6.

⁵ Sredinom 19. veka u Kini poplava na reci Jangce je, posle tajfuna, usmrtila između 40 i 50 miliona ljudi, dok je u 20. veku najviše ljudskih žrtava prouzrokovala poplava u Bangladešu 1970. godine.

⁶ Posle prolaska uragana Katrina kroz Meksički zaliv krajem avgusta 2005. godine, veliki poremećaj u snabdevanju naftom i njenim derivatima je nastao zbog šteta koje su pretrpele naftne platforme, pojedina postrojenja i skladišta na obali savezne američke države Luizijane.

Ipak, i pored prethodno navedenog, decenijama je primetan velik nesklad između ukupne (ekonomske) štete nastale prirodnim nepogodama i njenih osiguranih delova.⁷ Često je ovo posledica nemogućnosti da se kupi osiguranje (bilo zato što je skupo, bilo zato što ga osiguravači ne nude), ali i objektivnih okolnosti⁸ kao što je učešće stvarno ugroženih objekata u ukupnom fondu nekretnina koji je izložen datoj prirodnoj nepogodi. Sa druge strane, verovatno je to i posledica činjenice da se negativan stav ljudi o potrebi zaključenja osiguranja od elementarnih nepogoda decenijama, kako je upozorio gospodin *Willoughby* sa Univerziteta Južne Floride, zasniva na stavu da je „donja granica naših procena prepuštena dejstvu sudbine.”⁹ U prilog tom stavu ide i činjenica da je veliki deo šteta od poplava nastalih uraganom Katrina krajem avgusta 2005. godine u SAD pogodio domaćinstva koja po zakonu nisu bila obavezna da zaključe osiguranje.¹⁰ Sa druge strane istraživanje koje je sproveo američki *Chubb Group of Insurance Companies* pokazalo je da što je viši stepen ličnog obrazovanja i bogatstva, to je zaključenje osiguranja češća pojava.¹¹ Na osnovu prethodnih izlaganja ne treba da čudi što je Svetski program hrane UN po prvi put 2006. godine zaključio polisu osiguranja sa francuskim reosiguravačem *Axa Re*, u cilju pružanja finansijske pomoći područjima u Etiopiji pogođenim sušom pre nego što kriza dođe do najgoreg stadijuma.¹²

Predviđanje budućih događaja, uključujući i vremenske, oduvek je bila velika želja ljudi. Ona je proisticala iz psiholoških, osvajačkih i drugih potreba pojedinaca i država. Zanemarujući predviđanja proistekla iz sujeverja i magičnih obreda oslonjenih na „čitanje zvezda”, još je Sun Cu¹³ pre više od dve hiljade godina naglasio važnost vremenskih uslova prilikom izrade strategijskih procena vojnih zapovednika za uspešno ratovanje.

Hiljadama godina ljudska civilizacija je pokušavala da predvidi kako će izgledati vreme dan ili godinu dana unapred. Tako su Vavilonci još 650. g. pne. prognozirali vremenske prilike na osnovu grupisanja oblaka, da bi

⁷ Ilkić, Z. (2011). Osiguranje od posledica nesrećnog slučaja-osobenosti i osigurani slučajevi, *Pravo - teorija i praksa*, 28 (10-12), str. 133-149.

⁸ Swiss Re. (1998). Floods – an insurable risk?, Zurich, str. 7.

⁹ Tampa Bay alone could suffer \$5bn hurricane loss, *Evandale*, 16 March 2006.

¹⁰ “Few homeowners buy flood insurance when not required, study says”, *Insurance Journal*, 14 March 2006.

¹¹ “Survey reports Katrina doesn’t move many homeowners to protect their investment”, *Insurance Journal*, 3 March 2006; „Regija na udaru katastrofalnih poplava”, (2014) *Osiguranje*, (6–7), str. 37.

¹² Ukoliko prosek padavina u periodu mart-oktobar kada dolazi do vegetacije i sazrevanja useva, izmeren na 26 meteoroloških stanica padne ispod određene količine, *Axa Re* je imala obavezu da isplati UN maksimalno 7,1 milion USD. – *Financial Times*, 6 March 2006.

¹³ Sun, C. (2004). Umeće ratovanja, Babun, Mono & Mañana, str. 13.

Aristotel oko 340. g. pne. opisao neke od vremenskih pojava (isparavanje vode, nastanak kiše, suše, vetra i zemljotresa) u svom delu *Meteorologija*.¹⁴ Iz Aristotelovog dela može se zaključiti da su se drevni metodi predviđanja vremenskih prilika uglavnom oslanjali na iskustvo uočavanja meteoroloških događaja. Generacijama se ovo iskustvo prikupljalo kroz narodne umotvorine koje nisu sve bile pouzdane, dok neke u današnje vreme ne bi mogle da prođu rigorozne statističke testove.

Danas postoje mnogobrojni manje ili više pouzdani metodi predviđanja vremenskih prilika kao što su:¹⁵ 1) metod nepromenljivosti koji polazi od pretpostavke da se uslovi neće menjati, 2) metod trenda koji uzima u obzir brzinu i pravac kretanja centara visokog i niskog pritiska, oblaka i padavina, 3) klimatološki metod koji uzima vremenske podatke iz prošlosti da bi odredio vremenske uslove na određeni dan, 4) analogni metod kojim se uzima slični ili analogni vremenski uslovi iz prošlosti, 5) numerički metod koji putem kompjuterskih simulacija uzima veliki broj promenljivih radi stvaranja kompjuterskog modela atmosfere na željeni dan ili trenutak, ovaj metod predstavlja najuspešniji i široko korišten metod vremenske prognoze u svetu, 6) stohastički metod koji polazeći od principa haotičnog dešavanja obuhvata brojne prognoze izrađene upotrebom različitih modela, fizičkih parametara ili promenljivih posmatranih početnih vremenskih uslova. Međutim, na Evropskom forumu osiguranja u Dablinu održanom polovinom marta 2006. godine konstatovano je da su uglavnom prirodne katastrofe pokrenule pitanja o efikasnosti procesa modeliranja (predviđanja – prim aut.), prikupljanja i interpretacije podataka, jer su se kompjuterski modeli pokazali kao nedovoljno dobri.¹⁶

Ipak, kako se štetni događaji ne mogu sasvim predvideti, a još manje sprečiti i u 2013. godini su se desile brojne velike štete. Tako su, ukupne prirodne i ljudskim faktorom izazvane štete u 2013. godini iznosile 140 milijardi USD, a broj ljudskih žrtava je bio nešto manji od 26.000, a od tog broja je oko 20.000 lica¹⁷ izgubilo život ili nestalo u elementarnim nepogodama, većina tokom oluja, poplava i drugih vremenskih neprilika. Od ukupnog iznosa nastalih šteta u 2013. godini bilo je osigurano samo 45 milijardi USD ili 32,1%.

¹⁴ Polazna postavka Aristotela u opisivanju vremenskih prilika je bila u shvatanju da je element kretanja svojstven skupu elemenata koji se kreću i međusobno mešaju. Prema važnosti koju im je Aristotel dao, to su vatra, vazduh, voda i zemlja. – Aristotle: *Meteorology*, eBooks@Adelaide, 2004.

¹⁵ Meteorology, u Wikipediji, (2014, Jul 15). Preuzeto sa: <http://en.wikipedia.org/wiki/Meteorology>.

¹⁶ Pratt, N. (2006). Lessons on global risk not being heeded, *Insurance Day*, 16 March.

¹⁷ Swiss, Re. (2014). Natural catastrophes and man-made disasters in 2013: large losses from floods and hail; Haiyan hits the Philippines, *Sigma*, (1), str. 1 i 2.

Štete nastale usled prirodnih nepogoda iznosile su 37 milijardi USD ili 26,4% od ukupnih šteta, a 8 milijardi USD štete prouzrokovane ljudskim faktorom, odnosno 5,7% od ukupnih šteta u 2013.¹⁸ Najveće štete usled elementarnih nepogoda u 2013. godini potiču od ogromnih poplava u Evropi i Kanadi, rekordnih gradonosnih i vetrovitih oluja u Evropi, konveksnih oluja i tornada u SAD i na Filipinima.

U maju mesecu na udaru poplava bila je skoro petina stanovništva Srbije i njihova imovina. Tokom devet dana borbe protiv poplava, vodena stihija je na teritoriji čitave zemlje pričinila ukupnu štetu koja se procenjuje na 1,5 milijardu evra. Poplave su nanele veliku štetu energetsom sektoru, potpuno uništile više od 400 stambenih jedinica, dok je približno 17.000 stanova i stambenih jedinica pretrpelo delimična oštećenja. Oštećena su i 74 objekta zdravstvene zaštite, uključujući i ambulante, domove zdravlja i klinike, kao i 35 predškolskih, školskih i srednjoškolskih ustanova.¹⁹

U narednim izlaganjima osvrnućemo se na sprovođenje osiguranja od elementarnih rizika u uslovima osiguranja od opasnosti požara i nekih drugih opasnosti (dalje u tekstu: uslovi požarnog osiguranja) i posebnim uslovima za osiguranje od pojedinih elementarnih rizika domaćih osiguravača.

2. Osiguranje od elementarnih nepogoda prema uslovima požarnog osiguranja

Osnovno požarno osiguranje imovine je u početku pružalo pokriće praktično samo od rizika požara kao reakcija na čestu pojavu razornih požara koji su u 17. veku pogađali London i Hamburg, posle čega je usledilo formiranje osiguravajućih društava, prvenstveno za finansijsko pokrivanje požarnih šteta. Tek u 20. veku, požarno osiguranje imovine polako se širi i na druge rizike koji svojom snagom i dejstvom mogu da nanesu ogromne gubitke.

U praksi domaćih društava za osiguranje tipično požarno osiguranje imovine i nekih drugih opasnosti podrazumeva i određen broj prirodnih rizika koji spadaju u osnovno pokriće. To su: udar groma, oluja i grâd (tuča).²⁰

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Vlada Republike Srbije (2014, jul 17). Preuzeto sa: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/specijal.php?id=209591>.

²⁰ Uslovi za osiguranje od opasnosti požara i nekih drugih opasnosti (civil i industrija), „DDOR Novi Sad a.d.o. Novi Sad”, čl. 2, st. 1, tač. 1, 3 i 4; Uslovi za osiguranje od opasnosti požara i nekih drugih opasnosti, Kompanija „Dunav osiguranje” a.d.; čl. 2, st. 1, tač. 1, 3 i 4.

Grom predstavlja naglo pražnjenje električnog naboja između oblaka ili između oblaka i zemlje, praćeno bleskom (munjom) i snažnim treskom, praskom (grmljavinom).²¹ Uslovi požarnog osiguranja ne definišu šta je udar groma, ali predviđaju pokriće šteta od udara groma koje na osiguranim stvarima prouzrokuje grom dejstvom snage ili toplote. Požarnim osiguranjem pokrivene su i posredne štete nastale udarom groma, tj. štete od udara predmeta oborenih gromom. Ovde treba primetiti da dejstvom groma ne mora da bude prouzrokovao požar, već da je njegovom snagom došlo do oštećenja osigurane imovine. Isto pravilo predviđa i danski Zakon o ugovoru o osiguranju u čl. 81, st. 1 po kojem su, ako izričito nisu isključene iz pokrića, pokrivene štete nastale udarom groma bez obzira što se tom prilikom nije razvio požar. U engleskoj pravnoj teoriji ističe se da šteta koju prouzrokuje udar groma bez nastanka požara nije pokrivena požarnom polisom, osim ako nešto drugo nije ugovoreno.²²

Olujom, se u smislu Uslova za požarno osiguranje, smatra vetar brzine 17,2 metara u sekundi, odnosno 62 km na sat (jačine 8 stepeni po Boforovoj skali) ili više. Smatra se da je duvao vetar ove brzine u kraju gde se nalazi osigurana stvar, ako je vetar lomio grane i stabla ili oštetiо redovno državane građevinske objekte. U slučaju sumnje, osiguranik mora dokazati brzinu vetra izveštajem hidrometeorološke službe.

Prema principu neposredne i adekvatne uzročnosti dejstva osigurane opasnosti i njenim dejstvom prouzrokovane štete, obuhvaćene su osiguranjem štete od oluje ako su prouzrokovana mehanička oštećenja osigurane stvari neposrednim dejstvom oluje, direktnim udarom predmeta oborenih ili nošenih olujom, nanošenjem snega vetrom.

S obzirom da su moguće štete na osiguranom objektu i stvarima u njemu i usled nemara u njegovom upravljanju i čuvanju koje se ogleda u neizvršavanju onih mera koje su neophodne radi bezbednosti imovine, iz osiguranja su isključene štete nastale prodorom kiše, grada, snega ili drugih nanosa kroz otvoren prozor ili druge otvore koji postoje na zgradi, osim ako su otvori nastali od oluje.

Sledstveno prethodnom principu isključenja iz pokrića, iz osiguravajućeg pokrića su izuzete štete od kiše i drugih padavina na stvarima smeštenim na slobodnom prostoru, pod nastrešnicama i ostalim otvorenim zgradama.

Konačno, iz pokrića su izuzete štete nastale od, propisima, predviđene težine snega kao i na građevinskom objektu koji nije bio izgrađen prema

²¹ Rečnik srpskoga jezika, (2007). Novi Sad, Matica srpska, str. 228.

²² Birds, J., Lynch, B., Milnes, S. (1997). MacGillivray on Insurance Law, Ninth Edition, London, Sweet and Maxwell, str. 732.

uobičajenom načinu gradnje u tom mestu, ili koji je slabo održavan ili je dotrajavao.

Jedno uslovno isključenje iz pokrića odnosi se na štete na folijama od veštačkog materijala na toplim lejama, a koje služe za pokrivanje bilja neposredno ili u obliku tunela, osim ako se drugačije ugovori.

Grâd ili ledena kiša nastaje kada kiša prolazi kroz veoma rashlađene vazdušne mase u prizemnim slojevima atmosfere i to u vidu ledenih zrnaca koji mogu da budu veličine od nekoliko milimetara, do nekoliko santimetara. U kontekstu ugovora o osiguranju, ovom opasnošću smatra se vremenska nepogoda pri kojoj komadi leda različitih oblika i veličine padaju iz atmosfere. Grâd svojom težinom i oštrinom zaleđenih kristala praktično može da seče, buši ili lomi stvari i drugu imovinu. Uslovima požarnog osiguranja predviđeno je pokriće šteta nastalih uništenjem, odnosno oštećenja osiguranih stvari koje grâd prouzrokuje svojim udarom. Praktično nije bitno da li se dejstvo grâda ispoljilo na neki od gore navedenih načina, bitno je da su štete nastale negovim dejstvom. Zato su osiguranjem takođe obuhvaćene i štete od prodiranja grâda i kiše kroz otvore nastale od padanja grâda.

I u slučaju pokrića od dejstva grâda, ako se posebno ne ugovori, osiguranjem nisu pokrivene štete na staklima i folijama toplih leja i staklenika. U svakom slučaju štete na malteru (žbuki) fasade, slabo održavanim ili dotrajalim fasadama nisu pokrivene ako budu oštećene padanjem grâda.

Pored navedenih, postoji i čitav niz drugih elementarnih rizika čije pokriće osiguranjem je predmet posebnog ugovaranja u našoj zemlji. To su: poplava, zemljotres i suša. Ovi rizici se mogu osigurati samo ako je na istoj imovini zaključeno požarno osiguranje. Pomenutim rizicima posvećujemo naredna izlaganja.

3. Osiguranje od opasnosti poplava prema uslovima požarnog osiguranja

Poplavom, u smislu ovih uslova, smatra se stihijsko neočekivano plavljenje terena od stalnih voda (reka, jezera, mora i drugo) usled toga što se voda izlila iz korita ili provalila odbrambeni nasip ili branu, izlivanje vode usled izvanredno visoke plime i talasa na moru i jezerima neobične jačine, i od nadolaženja vode iz veštačkih jezera.

Poplavom se smatra i neočekivano plavljenje terena usled naglog obaravanja velike količine vodene mase koja nastane kao posledica provale oblaka. U ovom drugom slučaju, radi se o prekomernim padavinama u veoma kratkom vremenu i u poređenju sa ukupnim godišnjim padavinama zbog čega

odvodni komunalni sistemi ne mogu da prime i sprovedu akumuliranu vodenom masu u redovne vodotokove.

Bujicom se smatra stihijsko neočekivano plavljenje terena vodenom masom koja se obrazuje na nizbrdnim terenima usled jakih atmosferskih padavina i sliva ulicama i putevima.

Osiguranjem od poplave obuhvaćene su samo štete prouzrokovane na osiguranom objektu za vreme dok poplava traje i neposredno posle povlačenja vode.

Poplave iz maja ove godine u Srbiji mogu se pripisati svim navedenim tipovima poplava, jer je došlo do izlivanja manjih rečnih vodotokova u ravničarskim i brdskim predelima i oko reke Save.

Visokim vodama se u smislu uslova osiguranja smatra izuzetna pojava neuobičajenog porasta vodostaja i podzemna voda kao posledica visoke vode. Obaveza osiguravača za štete od visoke vode i podzemne vode kao njene posledice počinje s porastom visoke vode iznad unapred utvrđenih mesečnih kota vodostaja ili protoka merenih prema najbliže postavljenom pokazivaču vodostaja. Za svaki pojedini mesec normalan je onaj najviši mesečni vodostaj za poslednjih 20 godina koji pokazuje pokazivač vodostaja najbliži osigurnoj stvari uz isključenje izuzetno visokih vodostaja.

Osiguranjem nisu obuhvaćene:

1. štete sa unutrašnje strane na cevovodima, kanalima i tunelima i prouzrokovane mehaničkim delovanjem vode,
2. štete od gljivica usled vlage,
3. štete od sleganja tla kao posledice poplave i bujica,
4. štete od podzemnih voda u iskopima, niskopima, podzemnim hodnicima i jamama rudnika,
5. štete od plavljenja vode izlivene iz kanalizacione mreže, osim ako je do izlivanja došlo usled poplave i bujice,
6. štete na stvarima smeštenim u živim i suvim koritima potoka i reka, kao i na prostoru između potoka, odnosno reka i nasipa (inundaciono područje), osim ako se posebno ugovori,
7. štete na zalihama koje nisu uskladištene na paletama visine najmanje 10 cm, ili na za to propisan način,
8. štete na hidrograđevinskim objektima usled podlokavanja sa spoljne strane, a na kanalima, tunelima i cevovodima i štete usled pritiska prouzrokovanog poplavom u smislu prethodnog stava, osim ako se drukčije ugovori.

Višedecenijsko iskustvo u osiguranju od opasnosti poplava pokazalo je da je penetracija (učesće ili udeo – prim. aut.) osiguranja od poplave izuzetno

mala, što se ogleda u relativnom malim iznosima šteta koje nadoknađuju društva za osiguranje. Praktično od ukupne štete od poplava, po pravilu, samo jednocifren procenat šteta je pokriven osiguranjem. Na primer, u Sloveniji je od svih požarnih polisa osiguranja u 2004. godini samo 4% imalo i pokriće od poplava, u 2013. godini 6%.²³

4. Osiguranje od opasnosti zemljotresa

Osiguranjem od opasnosti zemljotresa, pruža se osiguravajuća zaštita od razornog dejstva zemljotresa, koji svojom rušilačkom snagom oštećuje ili uništava osigurane stvari. Razornim dejstvom zemljotresa, u smislu Posebnih uslova osiguranja, smatra se dejstvo zemljotresa intenziteta šest i više stepeni prema Merkalijevoj skali (Mercalli – Cancani – Sieberg – skali MCS) na osiguranom objektu.

Osiguranjem se pruža osiguravajuća zaštita od požara i eksplozije, nastalih kao posledica zemljotresa. U istoriji je zabeleženo povodom zemljotresa u San Francisku 1906. godine da je 10% štete nastalo usled zemljotresa, a 90% zbog požara. Vatra je izbila u mnogim delovima grada i u početku bila izazvana prirodnim gasom iz pokidanih cevi gradskog gasovoda. Međutim, mnogi drugi požari bili su posledica namernog izazivanja požara, logorskih vatri koje su palile izbeglice, drvenih konstrukcija od kojih je većina zgrada bila građena, ali i očajničkih pokušaja vojske da ugase požare dizanjem u vazduh zgrada radi formiranja barijera.²⁴

S obzirom da glavnom zemljotresu prethodi neodređen broj slabijih udara, kao i da posle glavnog udara sledi faza smirivanja tla, osiguravači su morali da vremenski ograniče taj štetni događaj kako bi mogli da kvantifikuju štete prouzrokovane ovim rizikom. Zato je uslovima osiguranja predviđeno da se osiguranjem pokrivaju štete nastale usled prethodnih, glavnog i naknadnih udara u periodu od 72 uzastopna časa, računajući od početka potresanja tla.

Zemljotres mora biti seizmografski registrovan. Kao merodavan, uzima se stepen intenziteta zemljotresa na mestu osigurane stvari prema posledicama razaranja, definisanih u MCS skali, na osnovu izveštaja Republičkog seizmološkog zavoda. Ukoliko se stepen intenziteta ne može pouzdano oceniti, naročito oko granice VI stepena, osiguravač je u obavezi da obezbedi dokaz nadležne institucije.

²³ Regija na udaru katastrofalnih poplava (2014). *Osiguranje*, (6–7), str. 37.

²⁴ Kako je industrija osiguranja sklopila sporazum sa jednom od najznačajnijih prirodnih katastrofa u istoriji?, *Lloyd's Market Issue*, 2/2006.

Osiguranjem su obuhvaćene štete od uništenja i/ili konstruktivnog oštećenja osiguranih stvari. Pod konstruktivnim oštećenjem osiguranih stvari smatra se deformacija, pukotine, lom pojedinih vitalnih delova, objekata, uređaja, instalacija i sl. bez kojih se objekat, uređaji, instalacije i sl. ne mogu staviti u predviđenu funkciju i/ili bezbedno koristiti.

Osiguranjem su obuhvaćene posledične štete na osiguranoj stvari, zbog izlivanja tečnosti i gasa iz instalacija oštećenih zemljotresom.

Osiguranjem nisu obuhvaćene štete na osiguranim stvarima kod kojih nije nastalo oštećenje kao što su:

1. promena estetskog izgleda osigurane stvari,
2. centriranje, ispitivanje i puštanje u rad mašina i uređaja kod kojih nije nastalo oštećenje vitalnih delova,
3. ispitivanje i puštanje u rad instalacija svih vrsta,
4. lom stakla svih vrsta,
5. pukotine na zemljanim objektima koje ne ugrožavaju stabilnost, ili funkcionalnost objekta,
6. pukotine na svim delovima građevinskih objekata koje ne utiču na stabilnost tog dela i celog objekta,
7. malterske pukotine svih vrsta,
8. pukotine na keramičkim i drugim obložnim pločama,
9. molersko-farbarski i soboslikarski radovi na građevinskim objektima.

Osiguranjem nisu obuhvaćene posredne štete kao posledica zemljotresa, a koje se odnose na gubitak proizvodnje, gubitak zbog prestanka rada, ugovorni gubitak ili odgovornost, troškove učinjene na spasavanju i raščišćavanju i umanjeње estetske vrednosti osigurane stvari.

Interesantno je da uslovima osiguranja nije predviđeno pokriće cunamija koje bi mogao da pokrene zemljotres, iako su u Evropi zabeleženi i takvi primeri (1908. godine u Mesini, Italija ili 1755. godine u Lisabonu u Portugaliji).

5. Osiguranje od opasnosti suše

Na poljoprivrednu proizvodnju sve češće utiču klimatske promene, a našu zemlju u poslednjih deset godina pogađaju velike suše, koje ostavljaju nesagledive posledice na useve i plodove. Suša predstavlja jedan od najvećih poljoprivrednih rizika koji može umanjiti prinose i preko 50%.

Pod sušom se podrazumeva umanjeње padavina u odnosu na merodavne višegodišnje količine padavina u periodima u kojima je potreba useva za vođom najveća (za kukuruz i šećernu repu – tokom maja, juna, jula i avgusta, za soju – tokom juna, jula i avgusta) i koje za posledicu ima umanjeње prinosa

osiguranog useva. Osigurani događaj nastaje kada merodavne količine padavina u periodu osiguranja budu manje od merodavnog višegodišnjeg proseka padavina na određenoj teritoriji na osnovu izveštaja Republičkog hidrometeorološkog zavoda, a ispoljavaju se u manjem prinosu poljoprivrednih kultura. Iznosi merodavne količine padavina i merodavnog višegodišnjeg proseka zavise od vrste predmeta osiguranja koji se mogu osigurati.

Predmet osiguranja od opasnosti suše uslovljen je činjenicom da su za ovu vrsta pokrića najviše zainteresovani poljoprivredni proizvođači. Tako se od opasnosti suše mogu osigurati merkantilni i semenski kukuruz, merkantilna i semenska soja i merkantilna šećerna repa.

Predmetom osiguranja ne smatraju se usevi i plodovi: koji su zasejani (zasađeni) na parcelama koje nemaju svoju identifikacionu oznaku, koji su zasejani (zasađeni) na parcelama koje se prema zonama rizika suše geografski ne nalaze unutar administrativnih teritorija opština.

Osiguranjem nisu pokrivenе štete niti umanjenja prinosa nastali usled: bilo kog razloga koji nije osigurani slučaj; dejstva bolesti, štetočina ili lošeg nicanja; nepridržavanja propisa proizvodne tehnologije, tj. primene optimalnih agrotehničkih mera za dati rejon i datu kulturu (rokovi setve, dubina setve, đubrenje, itd.) ili njihovog nepravilnog sprovođenja; dejstva visokih temperatura, neujednačenog rasporeda padavina tokom vegetacionog perioda, nedostataka dubinske vlage, neodgovarajuće vlažnosti vazduha i bilo kog atmosferskog i drugog uticaja koji nije rizik suše.

Plaćanje premije osiguranja od rizika suše olakšano je i subvencijama koje daje država. Registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima država vraća 40% od plaćene premije osiguranja, što je precizirano uredbama koje donosi resorno ministarstvo.

6. Zaključak

Povećana učestanost ponavljanja raznih elementarnih nepogoda predstavlja sve veću opasnost po imovinu i sigurnost lica. S obzirom na obim i novčanu vrednost nastalih šteta, raste značaj osiguranja i reosiguranja, kao i drugih načina pokrivanja ovih šteta. Uslovi osiguranja domaćih društava za osiguranje predstavljaju solidnu pravnu osnovu za pružanje finansijske zaštite od šteta usled elementarnih nepogoda. Ipak, čini se da bi osiguravači mogli da ponude ugovaračima osiguranja i paket pokrića kojim bi bili obuhvaćeni samo rizici od elementarnih nepogoda, po ugledu na praksu osiguranja u SAD. Sa druge strane, mali broj polisa osiguranja koje sadrže i pokriće od

elementarnih nepogoda govori o potrebi podizanja obrazovanja i svesti ljudi o potrebi zaključenja ugovora o osiguranju od elementarnih nepogoda.

Slobodan Jovanović

Associate professor at the Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

Legal aspects of natural catastrophe insurance

A b s t r a c t

This paper deals with the general issue of natural catastrophes, the methods of monitoring climate changes, the influence of natural catastrophes on the insurance in 2013. In particular, the author has studied the implementation of the natural catastrophe insurance in the insurance policies of the domestic insurers. Fire insurance policies embrace a group of natural perils, while cover for any other risks is an object of special negotiation. The author points out the matter of the low representation of this type of insurance due to the poor education level of the policy holders and proposes that the insurance companies should offer a package policy for natural perils.

Key words: *calamity, risk, flood, earthquake, drought*

Literatura

1. Aristotle: *Meteorology*, eBooks@Adelaide, (2014, Jul 10). Preuzeto sa: <https://ebooks.adelaide.edu.au/a/aristotle/meteorology/>.
2. Ilkić, Z. (2011) Osiguranje od posledica nesrećnog slučaja - osobenosti i osigurani slučajevi, *Pravo - teorija i praksa*, 28 (10-12), str. 133-149
3. Few homeowners buy flood insurance when not required, study says, *Insurance Journal*, 14 March 2006
4. *Financial Times*, 6 March 2006
5. How has the insurance industry come to terms with one of the most significant natural catastrophes in history? (2006), *Lloyd's Market Issue*, (2),
6. Birds, J., Lynch, B., Milnes, S. (1997). MacGillivray on Insurance Law, Ninth Edition, London, Sweet and Maxwell.

7. Meteorology, u Wikipediji, (2014, Jul 15). Preuzeto sa: <http://en.wikipedia.org/wiki/Meteorology>.
8. Počuča, S., Krstinić, D. (2013). Istorijski razvoj životnog osiguranja, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (4-6), str. 25-34
9. Pratt, N., (2006). Lessons on global risk not being heeded, *Insurance Day*, 16 March 2006.
10. Rečnik srpskoga jezika, (2007). Novi Sad, Matica srpska.
11. Regija na udaru katastrofalnih poplava (2014), *Osiguranje*, (6–7),
12. Stern, N. (2006). Stern Review on The Economics of Climate Change, London, HM Treasury
13. Sun, C., (2004). Umeće ratovanja, Babun, Mono & Mañana
14. Survey reports Katrina doesn't move many homeowners to protect their investment, *Insurance Journal*, 3 March 2006
15. Swiss Re. (1998). Floods – an insurable risk?, Zurich
16. Swiss Re. (2014). Natural catastrophes and man-made disasters in 2013: large losses from floods and hail; Haiyan hits the Philippines, *Sigma*, (1)
17. Tampa Bay alone could suffer \$5bn hurricane loss, *Evandale*, 16 March 2006
18. Uslovi za osiguranje od opasnosti požara i nekih drugih opasnosti (civil i industrija), „DDOR Novi Sad a.d.o. Novi Sad”
19. Uslovi za osiguranje od opasnosti požara i nekih drugih opasnosti, Kompanija „Dunav osiguranje” a.d.
20. Vlada Republike Srbije (2014, jul 17). Preuzeto sa: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/specijal.php?id=209591>